

Пројекат “Кућа маслине” у Далмацији

The “Olive House” Project in Dalmatia

Анастасија Кркљеш, Факултет техничких наука, Нови Сад

Студијски програм – АРХИТЕКТУРА

Кратак садржај – Рад садржи пројекат куће маслине у Далмацији, на острву Шипан. Пројекат представља комплекс који интегрише производњу и дегустацију маслиновог уља, као и смештај посетиоца. У фокусу рада је употреба локалног камена.

Кључне речи: пројектовање, кућа маслине, камен

Abstract – The work contains a project for an olive house in Dalmatia, on the island of Šipán. The project is a complex that integrates the production and tasting of olive oil, as well as visitor accommodation. The focus of the work is the use of local stone.

Keywords: design, olive house, stone

НАПОМЕНА: Овај рад проистекао је из мастер рада чији ментор је била др Ивана Мишкељин, ред. проф.

1. УВОД

Камен је најстарији природни материјал за градњу и његова употреба датира из праисторијских времена, када је служио као основно средство за заштиту и конструкцију [1]. Његова трајност, чврстоћа и отпорност на време чиниле су га идеалним материјалом за монументалне грађевине, али и за скромне објекте у руралним срединама. Камен је био сведок историје и део сваког пејзажа - од праисторијских мегалита до савремених архитектонских објеката.

Коришћењем камена са истог тла на којем се гради, архитектура добија аутентичност, а објекат постаје органски део пејзажа. Тако камен није само материјал, већ сведок културног наслеђа - свака неправилност, свака текстура и боја у себи носе трагове природе и времена. Када архитекта бира локални камен, он не бира само материјал, већ наставља причу простора, гради континуитет између прошлости и садашњости. Употреба локалног камена кроз историју је и одраз економичности у виду смањења транспорта.

У фокусу рада налази се локални камен. Он је веза између пејзажа, културе и архитектуре. Пројекат Кућа маслине је лоциран у Далмацији, на острву Шипан, простору препознатљивом по маслињацима и традиционалним каменим кућама. Кућа маслине осмишљена је као мултифункционални комплекс који

обједињује производњу маслиновог уља, простор за дегустацију и продају, као и смештајне јединице намењене посетиоцима. Основна идеја пројекта заснива се на тежњи да архитектура буде у складу са природом и контекстом у којем настаје. Камен коришћен на фасади потиче из локалних каменолома острва Шипан.

2. УПОТРЕБА КАМЕНА У АРХИТЕКТУРИ

2.1 Камен у историји архитектуре

Камен је вечан материјал, то доказују бројна здања из прошлости, која су се очувала захваљујући њему. Најстарија сачувана грађевина од обрађеног камена је пирамида фараона Цосера у Сакари, саграђена око 2650. године п.н.е. Архитекта овог монументалног здања је био Имхотеп, фараонов везир и један од првих познатих градитеља у историји. Грађевина је саграђена од камена вапненца. Пирамида је под заштитом Унеска као споменик светске баштине [4].

Још један значајан пример праисторијске употребе камена је Стоунхенџ у Енглеској, грађевина која датира из млађег каменог доба до старијег бронзаног. Спада међу мегалитне споменике јер је подигнут од камених блокова тежине и до неколико тона. Стоунхенџ је од 1986. године под заштитом Унеска.

Партенон, антички грчки храм је један од најзначајнијих примера класичне употребе камена у архитектури. Изграђен је од пентеличког мермера, у 5. веку п.н.е. на Акропољу у Атини и овај храм показује врхунац техничке прецизности и уметничке обраде камена [2].

Римска архитектура наставља традицију коришћења камена, али је доводи до новог нивоа техничке иновације. Римљани су усавршили градњу комбинујући камен са бетоном, чиме су постигли до тада невиђене распоне и висине.

У средњем веку, камен добија изразито симболичну и духовну вредност, служи као средство које уздиже архитектуру ка небу, наглашавајући духовност и тежњу ка божанском. У периоду ренесансе, камен добија нову, декоративну и уметничку улогу, више није само конструктивни материјал већ средство изражавања идеала хармоније, пропорције и савршенства [4].

Данас је употреба камена значајно опала због појаве модерних грађевинских материјала као што су армирани бетон и челик. Међутим, камен је и даље

присутан у грађевинарству због својих естетских квалитета.

2.2 Традиционална камена кућа у Далмацији

Најстарија традиција градње каменом у Далмацији везана је за сувозидну градњу, необрађени камен се полаже у сувозид без везива (малтера) - као ограда око њива и поља

Камен за изградњу куће је вађен у околини самих села, у мањим локалним каменоломима. Његов квалитет није био свуда исти, па је избор материјала зависио од намене објекта. За стамбене куће коришћен је пажљивије обрађен камен, док се код пољопривредних и помоћних објеката примењивала једноставнија обрада. Обрада камена варирала је од тесаног до правилно правоугаоног блока, а структура и слог камених зидова зависили су од више фактора: врсте камена (најчешће кречњака), његове погодности за обраду и економских могућности власника. Код најстаријих кућа зидови су били широки и до метар, али се временом та дебљина смањивала до оптималних 50 центиметара. Зидови су најчешће зидани „са два лица“, при чему је спољна страна увек имала боље обрађен и естетски лепши камен. Кровови камених кућа представљају још једну карактеристичну одлику далматинске градитељске традиције. Камене плоче су тежак покривач и стога незахвалне за градњу јер су под њиховом тежином кровови најчешће страдали.

2.3 Камен у савременој архитектури

Захваљујући модерним технологијама обраде, камен се користи не само као конструктивни, већ и као изразито естетски елемент у архитектури и ентеријеру. Неки од примера савремене употребе камена у архитектури су:

-Терме Валс, Швајцарска - Петер Цумтор, 1996.

Терме Валс представљају један од најзначајнијих примера савремене архитектуре у којој је камен централни елемент концепта. Комплекс је пројектовао архитекта Петер Цумтор и садржи хотел и спа центар, осмишљен као јединствено сензорно искуство и у потпуном складу са природним окружењем. Архитекта Петер Цумтор пројектовао је спа центар 1996. године као доградњу постојећем хотелском комплексу, са идејом да простор делује као природна пећина или каменолом уклопљен у планински пејзаж. Цела структура изведена је од локално вађеног валзерског кварцита. У својим белешкама Цумтор описује процес као „грађење у камену, са каменом, у планини и изван ње“, што симболично указује на потпуну синергију материјала и контекста.

-Винарија „Доминус“, Напа Вали, САД - Херцог и де Мерон, 1998.

Објект се налази у срцу винограда у долини Напа, окружен брдима и редовима винове лозе, што је условило његову изразиту везу са пејзажом. Архитекте, Херцог и де Мерон су настојали да створе грађевину која неће доминирати окружењем, већ ће се природно стопити са њим. Објект је изведен као издужени правоугаони волумен чије су фасаде састављене од металне жичане мреже испуњене ломљеним базалтним каменом. Винарија „Доминус“

представља савремено тумачење грађења каменом: архитектура није више масивна и тешка, већ пропусна, прозрачна и прилагодљива природним условима.

-Кућа над водопадом, Пенсилванија, САД - Френк Лојд Рајт, 1935.

Кућа над водопадом, један је од најпознатијих примера савремене архитектуре у којој је камен интегрисан као суштински елемент концепта и односа са природом. Архитекта Френк Лојд Рајт пројектовао је ову приватну резиденцију тако да се објект директно надовезује на околне стене и водопад, стварајући ефекат да кућа „израста“ из самог терена. Локални пешчар коришћен је за зидове и подове, а масивне камене плоче постављене су тако да делују као природни наставак стеновитог корита реке. Камен је овде приказан у свом аутентичном облику - груб, тежак, али природно интегрисан, што појачава осећај стабилности и трајности.

2.4 Карактеристике камена као грађевинског материјала

Да би се правилно одабрао камен потребно је познавати његове карактеристике, а то су: чврстоћа, отпорност на хабање, топлотна проводљивост, отпорност на мраз, отпорност на ватру, као и боја грађевинског камена [1].

2.5 Врсте камена у архитектонској примени

Главне врсте камена које се користе у архитектури могу се поделити на следеће категорије:

Вапненац (кречњак) - Најчешће је коришћен у Далмацији и целом медитеранском подручју. Лаган је за обраду и одликује се добром отпорношћу на атмосферске утицаје. Најчешће се користи за облагање фасада, подова, поплочавање стаза и тераса. Мермер - користи се у архитектури, ентеријеру и вајарству и цењен је због своје лепоте и издржљивости. Карактеришу га разнолике боје и шаре и може се користити за облагање подова, унутрашњих зидова, споменика...

Травертин - природни камен који је познат по својој карактеристичној, порозној структури и топлим нијансама. Има велику трајност и естетску вредност, па се користи за облагање фасада, подова, степеница и других декоративних елемената.

Пешчар – камен топлих боја које варирају од жућкасто-зеленкасте до црвенкасте боје. Лако се обликује и користи се за спољашње и унутрашње зидове, стазе, терасе као и за декоративне елементе.

Тврди магматски камен (гранит, базалт) - карактерише их што су веома издржљиви и отпорни на хабање и атмосферске утицаје. Због својих механичких својстава користе се за фасаде, степеништа, спољно поплочавање, као и у споменичкој архитектури.

2.6 Подела камена према обради

Према облику и обради грађевински камен се дели на: ломљен, обрађен и дробљен и мљевен камен [3].

-Ломљени камен добија се механичким ломљењем стене без додатне обраде и обично има неправилан облик и грубу текстуру. Најчешће се користу за

зидање и за облагање спољашњих површина где се жели природан изглед.

-Обрађени камен представља природни камен који је тесан, полирањем или резањем доведен у правилан облик. Најчешће се користи за облагање фасада, стубова, степеништа и за декоративне елементе.

-Дробљен камен се добија од обичног ломљеног камена који се уситњава различитим дробилицама, а додатним уситњавањем се добија млевени камен.

3. ПРОЈЕКАТ “КУЋА МАСЛИНЕ”

3.1 Локација пројекта

Шипан је највеће острво у Елафитској групи острва у Јадранском мору, око 17 км северозападно од Дубровника. Острво је било насељено у римско доба. Под данашњим именом помиње се први пут 1371. године, а током периода Дубровачке републике острво доживљава свој највећи процват. Острво је у то време било омиљено летовалиште дубровачког племства, што се види по бројним летњиковцима и сакралним објектима из тог периода, који су углавном грађени од локалног камена. У то време развијали су се поморство, бродоградња, маслинарство, риболов и виноградарство, што је оставило трајан траг на културном и просторном идентитету острва.

Данас је Шипан познат по великом броју маслина - процењује се да их има преко 70.000 стабала, што га чини једним од најплоднијих острва дубровачког архипелага. Клима је блага, медитеранска, са топлим, сувим летима и благим зимама, што га чини идеалним простором за узгој маслина и винове лозе. Архитектонски идентитет Шипана заснива се на традиционалним каменним кућама, сувозидима и црквицама, које представљају спој природног материјала и пејзажа. Простор одликује склад између изграђеног и природног, где архитектура није доминантна већ се складно уклапа у терен и околину. Кућа маслине пројектована је у близини Шипанске луке и непосредној близини мора. Положај објекта у близини луке олакшава долазак и приступ посетиоцима који на острво стижу бродским линијама из правца Дубровника. Овај аспект локације има посебан значај, јер доприноси функционалности и приступачности комплекса, чинећи га атрактивним како за туристе, тако и за локално становништво које учествује у производњи и промоцији маслиновог уља.

3.2 Концепт пројекта

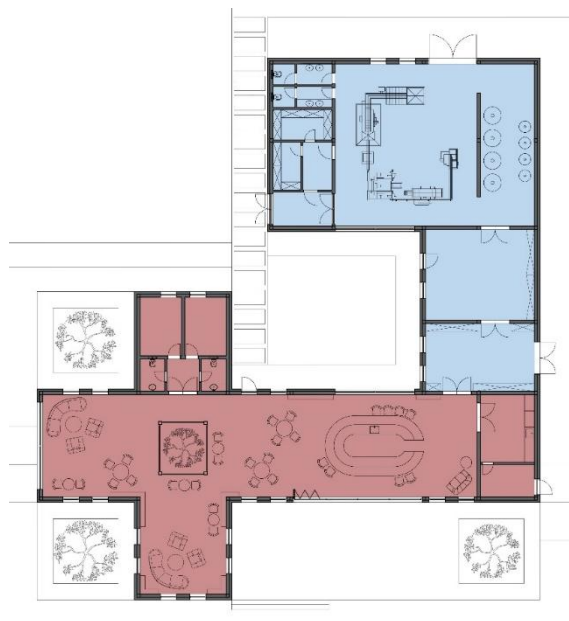
Основни концепт пројекта Кућа Маслине заснован је на спајању традиције и савремене архитектуре, у циљу стварања простора који одражава идентитет места и начин живота на далматинским острвима. Идеја произилази из маслине као симбола Медитерана - дрвета које представља живот и трајност. Замисао је да објекат израста из пејзажа, прилагођавајући се његовој топографији, клими и духу.

Полазиште у пројектовању била је жеља да се створи јединствена целина која обухвата производњу, дегустацију и продају маслиновог уља, као и простор за боравак и одмор посетилаца. Посетилац пролази

кроз процес упознавања са уљем - од стабла, преко производње, до укуса, доживљавајући простор као причу о медитеранском животу. Камен је коришћен као доминантан материјал, он симболично повезује земљу и објекат, док стаклене површине омогућавају визуелну везу са морем и маслињацима.

3.3 Просторна и функционална организација

Објекат је приземне спратности. Укупна бруто површина објекта износи 654,43 м², а функционално је подељен на две основне целине - производни део и део за дегустацију и продају.

Слика 1. Основа куће маслине са поделом на целине

На слици изнад приказана је основа куће маслине са поделом на целине, плавом бојом овељен је производни део, док је розом бојом означен део за дегустацију и продају.

Производни део обухвата:

- улаз у производњу са предпростором и гардеробама за запослене
- санитарне чворове за запослене,
- главну производну просторију
- магацин маслиног уља у бурадима,
- простор за паковање, пуњење и етикетирање
- складиште готових производа

Производни процес у Кући маслине обухвата све фазе прераде маслине, од пријема сировине до добијања финалног производа. Улаз за раднике је посебно издвојен, са гардеробама и тоалетима који обезбеђују раздвајање чисте и прљаве зоне у складу са санитарно-техничким прописима.

Део за дегустацију и продају обухвата:

- простор за дегустацију и продају уља, замишљен као простор за дегустацију различитих сорти маслина и маслиновог уља, уз пратњу локалних вина и традиционалних производа.
- хладну кухињу и оставу, са фрижидерима за вино, сиреве и остале производе
- мушки и женски тоалет,
- просторију за чистачицу и техничке потребе,

-велику наткривену терасу која се отвара према пејзажу и маслињацима.

У самом центру налази се кружни бар, који представља место окупљања гостију, стварајући топлу и пријатну атмосферу. Маслина, као симбол и полазиште концепта, интегрисана је у саму архитектуру куће. На препустима крова предвиђени су отвори који омогућавају садњу маслина, док је у централном делу формиран атријум са маслином као просторно-визуелним акцентом.

Смештајна јединица обухвата:

-дневни боравак са кухињом и трпезаријом,

-спаваћу собу

-купатило,

-наткривену терасу оријентисану према маслињаку.

Осмишљене су четири смештајне јединице, које деле исту основну структуру куће, али су прилагођене различитим потребама гостију.

3.4 Архитектонско обликовање и материјализација

Приликом избора материјала тежило се минимализму и уклапању у контекст. Основни материјал објекта чини локални камен Шипана.

Коришћен је ломљени камен, што даје фасади рустичан карактер, док је атика изведена у контрастно белој боји, наглашавајући чисте линије. Камен са Шипана има светле, неутралне тонове - од светло сиве, крем до благо жуткастих нијанси.

Стабло маслине је значајан мотив у центру укупног доживљаја куће и дворишта, зато се оно прожима кроз цео пројекат, у препустима су направљени отвори на крову како би се омогућио раст маслина и како би она постала симбол куће.

Слика 2. Кућа маслине

3.5 Конструкција

Конструкција објеката је армирано-бетонска. Носећи систем чине пуне армирано-бетонске плоче ослоњене на стубове. Темељна конструкција је армирано-бетонска у виду темељних трака, испод темеља поставља се тампон слој дробљеног камена. Кров је предвиђен као раван, са благим падом од 2°, што омогућава одводњавање воде. За завршни слој кровне конструкције предвиђен је камени облукат. Облагање спољашњих зидова изводи се локалним каменом - вапненцем, у дебљини од око 2-3 центиметра. Камен се поставља на термоизолацију дебљине 15 центиметара, при чему је обавезно претходно наносење цементног лепка отпорног на атмосферске услове, који служи као подлога и средство за

пријањање камена. Термоизолација је предвиђена да буде од камене вуне. Испуну спољашњих зидова чини блок од 20 цм, између носећих стубова. Унутрашњи зидови изводе се од блокова дебљине 20 цм или од пуне опеке дебљине 12 цм. Објекат не угрожава животну средину и нема негативан утицај на суседне објекте. Материјали и технологије предвиђене за изградњу обезбеђују дуготрајност, сигурност и економичност објекта, као и минималан негативан утицај на природно окружење. Столарија је планирана од алуминијума у антрацит боји, са великим стакленим површинама које омогућавају обилје природне светлости и визуелну повезаност са пејзажом.

4. ЗАКЉУЧАК

Камен је одувек био један од најзначајнијих грађевинских материјала, од праисторијских мегалита до савремених архитектонских остварења. Његова трајност, чврстоћа и естетска вредност омогућавају стварање објеката који дуго опстају. Камен остаје трајан симбол везе између човека, природе и архитектуре. Локални камен, својом бојом и текстуром, не служи само као материјал, већ као носилац идентитета и приче о месту. Кроз рад на пројекту „Кућа маслине“ научила сам колико је важно разумети простор у којем се гради и поштовати његове природне и културне вредности, као и то да је одговорна архитектура она која поштује место, материјал и човека. „Кућа маслине“ није само функционалан туристички и производни објекат, већ симбол очувања локалне традиције. Она показује да савремена архитектура може бити дубоко укорењена у контекст, али и отворена за нове интерпретације медитеранског стила.

5. ЛИТЕРАТУРА

- [1] В. Crnković, Lj. Šarić, „*Građenje prirodnim kamenom*”, 2012.
- [2] Н.В. Janson, А.Ф. Janson, „*Istorija umetnosti*”, 2016.
- [3] N. Popović, „*Eksploatacija i obrada kamena*”, 2013.
- [4] R.L. Ramon, „*Kratka istorija arhitekture*”, 2009.

Кратка биографија:

Анастасија Кркљеш рођена је у Врбасу 13.02.2001. године.

Дипломски рад одбранила је на Факултету техничких наука 2023. године. Мастер рад на Факултету техничких наука из области Архитектонско пројектовање одбранила је 2025.год.

Контакт:

anastasijakrkles6@gmail.com